

**Строяновський В.В.,**

*аспірант кафедри глобалістики, євроінтеграції та управління національною безпекою Національної академії державного управління при Президентові України*

## **РОЛЬ НЕУРЯДОВИХ ДОСЛІДНИЦЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ З ВИЯВЛЕННЯ ВНУТРІШНІХ І ЗОВНІШНІХ ЗАГРОЗ**

*У статті досліджено внутрішні та зовнішні потенційні загрози національній безпеці України (НБ). Проаналізовано можливі шляхи нейтралізації внутрішніх та зовнішніх загроз, а також досліджені повноваження та діяльність базових інститутів забезпечення державного управління у сфері забезпечення НБ. Вивчено можливість інституалізації діяльності вітчизняних приватних структур, неурядових дослідницьких організацій та так званих “мозкових центрів”, з метою виявлення, прогнозування потенційних та наявних загроз НБ. Запропоновано механізм залучення приватних, неурядових дослідницьких організацій та так званих “мозкових центрів” до співпраці з органами державної влади, а також складено певне уявлення про їх співпрацю з органами державної влади в ході забезпечення НБ України.*

**Ключові слова:** *внутрішні та зовнішні потенційні загрози національної безпеці України, “мозкові центри”, неурядові дослідницькі організації, компанія “Стратфор” (“Стратегічне прогнозування”), держава, національна безпека України, органи державної влади.*

## **THE ROLE OF NON-GOVERNMENTAL RESEARCH ORGANIZATIONS TO IDENTIFY INTERNAL AND EXTERNAL THREATS**

*In the article the potential internal and external threats to the national security of Ukraine (NB). The possible ways to neutralize internal and external threats, and explored the powers and activities provide basic institutions of government in the field*

*of NB. The possibility of institutionalization of domestic private entities, non-governmental research organizations and so-called "think tanks" to identify, forecasting potential and existing threats NB. The mechanism to attract private, non-governmental research organizations and so-called "think tanks" to cooperate with the government and compiled some idea of their cooperation with authorities in the provision of NB Ukraine.*

**Keywords:** *internal and external potential threats to national security of Ukraine, "think tanks", non-governmental research organization, the company Strategic Forecasting, Inc. (Stratfor, "Strategic Forecasting", state, national security of Ukraine, public authorities.*

**Постановка проблеми.** В Україні гостро постає питання формування державних інститутів в контексті набуття Україною асоційованого членства в Європейському Союзі (далі-ЄС) та подальшої трансформації всієї владної системи. Зміна політичного курсу України в напрямку інтеграції з країнами ЄС викликає виникнення нових зовнішніх та внутрішніх загроз НБ. Попередження та нейтралізація таких загроз повинно стати ключовим як в діяльності органів державної влади, так і всіх інших суб'єктів господарської діяльності. Як показує світовий досвід у провідних країнах світу до вирішення зазначеного питання активно і успішно залучаються можливості приватних, неурядових дослідницьких організацій (далі – НУДО) та так званих “мозкових центрів”, що в Україні ще не набуло належної практики забезпечення НБ України.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Питання НБ та її забезпечення вже протягом тривалого часу є об'єктом уваги багатьох вітчизняних і зарубіжних науковців. Вагомий внесок у розробку проблематики НБ внесли: В. Горбулін, О. Власюк, О.Литвиненко, в частині формування Стратегії національної безпеки України [1], В. Чалий, в частині дослідження існуючих загроз НБ Україні [2], Т. Стародуб, в частині дослідження загроз НБ у зовнішньополітичній сфері [3], О. Резнікова, в частині оновлення Стратегії національної безпеки в контексті

виникнення нових викликів і загроз [4] та інші. Однак не достатнього висвітлення отримали питання взаємодії органів влади і управління з НУДО та так званими “мозковими центрами”, а також інституалізація їх діяльності.

**Мета статті.** Метою статті є дослідження діяльності та повноважень державних інститутів забезпечення НБ України, їх взаємодії з НУДО та так званими “мозковими центрами”, в частині своєчасного виявлення зовнішніх і внутрішніх загроз національним інтересам.

**Виклад основного матеріалу дослідження.** Забезпечення НБ є об’єктивною необхідністю будь-якої системи, що функціонує в сучасному світі. НБ держави забезпечує захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави, за якої забезпечуються сталий розвиток суспільства, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних та потенційних загроз національним інтересам. Вона забезпечується шляхом проведення виваженої державної політики відповідно до прийнятих в установленому порядку доктрин, концепцій, стратегій і програм у політичній, економічній, соціальній, військовій, екологічній, науково-технологічній, інформаційній та інших сферах [5]. Вибір конкретних засобів і шляхів забезпечення НБ України обумовлюється необхідністю своєчасного вжиття заходів, адекватних характеру і масштабам зовнішніх і внутрішніх загроз національним інтересам.

Захист суверенітету України, забезпечення її НБ є найважливішими функціями держави та законодавчо закріплені за державою в Конституції [6]. Законом України “Про основи національної безпеки України” (далі – Закон про НБ) визначені суб’єкти та об’єкти НБ, пріоритетні напрямки та основні загрози. Однак, в законі не вказується розподіл повноважень між окремими суб’єктами, що свідчить про необхідність подальшої інституціоналізації відносин у сфері забезпечення НБ України.

Президент України є гарантом державного суверенітету та здійснює загальне керівництво у сфері НБ. Законом про НБ визначені реальні та потенційні загрози НБ України, а також

головні суб'єкти забезпечення НБ: Президент України, Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України (далі – КМУ), Рада національної безпеки і оборони України (далі – РНБОУ), Міністерства та інші органи виконавчої влади тощо [7].

За останні роки для України стала реальністю зовнішня військова агресія, тому окремі положення Закону про НБ у сучасних умовах втратили актуальність та потребують змін, що передбачає перш за все перегляд сформованих раніше понять зовнішніх та внутрішніх загроз НБ України. Втручання у внутрішні справи України, посягання на державний суверенітет України та її територіальну цілісність, стали реальністю в умовах сьогодення, але дієвого механізму щодо локалізації та попередження цих загроз або конкретної програми дій на даний час не існує.

Ціла низка загроз стала реальністю в умовах сьогодення, а саме: поширення корупції, хабарництва в органах державної влади; зрощення бізнесу, політики і організованої злочинності; створення незаконних воєнізованих збройних формувань; прояви сепаратизму, намагання автономізації за етнічною ознакою; постійно нарощуються поблизу кордонів України військові формування сусідніх держав [8].

Має місце структурна та функціональна незбалансованість політичної системи суспільства, нездатність окремих її ланок до оперативного реагування на загрози НБ. В діяльності окремих управлінських структур особисті інтереси переважають над загальнонаціональними.

У засобах масової інформації (ЗМІ) поширюється недостовірні інформація, що створює умови до розголошення конфіденційної інформації, що є власністю держави. Все вищезазначене відбувається на фоні великої боргової залежності України від іноземних фінансових структур.

Крім того, виникли або посилились додаткові зовнішні загрози: поширення в світі зброї масового знищення; територіальні претензії з боку сусідніх держав; міжнародний тероризм; активізація на території України діяльності іноземних розвідувальних організацій.

Основним координуючим органом у сфері забезпечення НБ України є РНБОУ, яку очолює Президент України. До складу РНБОУ входять Прем'єр-міністр України, Міністр оборони України, Голова Служби безпеки України, Міністр внутрішніх справ України, Міністр закордонних справ України. Інші члени призначаються за особистим рішенням Президента [9].

Однак, у складі РНБОУ відсутні керівники областей та АР Крим, які відповідають за НБ держави у зазначених регіонах, що робить неможливою їх участь у прийнятті найбільш вагомих рішень у сфері забезпечення НБ. Сформована система повноважень та компетенції РНБОУ не дають змоги в повній мірі забезпечувати НБ України в регіонах держави.

В Україні не існує сучасних системних та стратегічних документів у сфері забезпечення НБ, які діють у багатьох країнах світу. Зазначене ускладнює реалізацію реформ у державі, прийняття базових законопроектів у зазначеній сфері і потребує багато часу для їх прийняття та імплементації.

На сьогодні в Україні діють закони "Про засади внутрішньої і зовнішньої політики" [10], "Про основи національної безпеки України" [11], тощо. Для держави є необхідним прийняття оновленої Стратегії національної безпеки, яка б чітко встановлювала основні зовнішні та внутрішні загрози для України, а на базі такої стратегії здійснювати подальше законодавче врегулювання інших питань.

КМУ як вищий орган у системі органів виконавчої влади, вживає заходів щодо забезпечення НБ України [12]. Шляхом видання нормативно-правових актів КМУ реалізує забезпечення НБ, однак керуючись тільки пріоритетними напрямками, закладеними у чинному законодавстві, діяльність КМУ у цій сфері є не досить системною.

Роль місцевих державних адміністрацій та органів місцевого самоврядування у забезпеченні вирішення питань у сфері НБ є малоефективною через відсутність сучасної стратегії та плану її забезпечення на загальнодержавному та регіональному рівнях.

Громадяни України через участь у виборах, референдумах та через інші форми безпосередньої демократії, впливають на забезпечення НБ. Однак відсутність ефективного та дієвого контролю за органами державної влади та місцевого самоврядування не дають змоги робити цей процес постійним, а здійснювати його тільки під час волевиявлення на виборах.

З урахуванням геополітичної і внутрішньої обстановки в Україні діяльність усіх державних органів має бути зосереджена на прогнозуванні, своєчасному виявленні, попередженні і нейтралізації зовнішніх і внутрішніх загроз НБ. Це перш за все, поглиблення співпраці з НАТО та адаптація законодавства України до законодавства ЄС, а також поглиблення транскордонного співробітництва з країнами ЄС.

Одним з напрямків забезпечення НБ, може бути залучення можливостей приватних НУДО та незалежних аналітичних центрів (“мозкових центрів”), на прикладі провідних країн світу (США, Велика Британія, Франція, Німеччина тощо), а саме: розробка періодичне уточнення Стратегії національної безпеки України, доктрин, концепцій, стратегій і програм у сфері НБ; постійний моніторинг впливу на НБ процесів, що відбуваються в політичній, соціальній, економічній, екологічній, науково-технологічній, інформаційній, воєнній та інших сферах, релігійному середовищі, міжетнічних стосунках, прогнозування змін, що відбуваються в них, та потенційних загроз НБ; прогнозування та оцінка можливих загроз, дестабілізуючих чинників і конфліктів, причин їх виникнення та їх наслідків; розроблення науково обґрунтованих пропозицій і рекомендацій щодо прийняття управлінських рішень з метою захисту національних інтересів.

У глобалізованому світі НУДО та аналітичні “мозкові центри” беруть активну участь у прийнятті важливих рішень у політиці, здійснюють просвіту громадян, а також є суб'єктами демократичного процесу та суб'єктами громадського тиску, контролю та ініціативи. НУДО та “мозкові центри” є тіншовими суб'єктами світової політики. Наприклад, у США це стосується найважливіших аспектів стратегії НБ, починаючи з

доктрини превентивних ударів і необхідності зміни режимів, формування нової “ядерної тріади” наступального характеру та розгортання системи ПРО.

Найвідомішою приватною аналітичною компанією в світі є Strategic Forecasting, Inc. (Stratfor, “Стратфор”, “Стратегічне прогнозування”), яка заснована ще в 1996 році у США. Серед її клієнтів є уряди, найбільші корпорації, так звані “фабрики думок”, ЗМІ з усіх країн світу. Вона допомагає клієнтам визначати можливості, приймати стратегічні рішення і керувати політичними ризиками і загрозами безпеці. “Стратфор” надає своїх аналітиків для публічних виступів та використовує найпотужніші засоби пошуку, збору і обробки інформації. У 2015 році “Стратфор”, опублікувала свій прогноз щодо глобального і економічного розвитку у найближчі 10 років, у той час як міжнародні аналітики намагаються спрогнозувати основні події у наступному році [13].

Взагалі НУДО та аналітичні “мозкові центри” на відміну від державних дослідницьких установ, є мобільнішими. Вони мають кредит певної громадянської довіри та можуть виступати генераторами нових ідей для влади. Останнім часом НУДО та аналітичні “мозкові центри” ініціатори публічного обговорення найгостріших внутрішніх і зовнішніх загроз, що стоять перед Україною: тіньова економіка, реформи у військовій сфері, використання владою адмінресурсу під час виборчих кампаній.

В Україні представники ЗМІ часто звертаються за аналітичними оцінками до тих представників НУДО та аналітичних “мозкових центрів”, що не мають належних професійних ідей та якостей. Створення єдиного реєстру НУДО для координації їх зусиль, обміну інформацією, налагодження їх співпраці, повинно скоординувати зусилля держави та громадянського суспільства у сфері НБ, а також вирішить питання законодавчого регулювання та фінансування, у т. ч. від іноземних структур.

НУДО, приватні дослідницькі та аналітичні “мозкові центри” повинні об’єднатися з метою протидії зовнішнім і внутрішнім загрозам Україні та поширювати результати своєї

аналітичної діяльності за кордон, а також працювати зі створення, за підтримки іноземних колег, проукраїнських аналітичних установ та експертів за кордоном. Результатом їх діяльності повинна стати низка стратегій (політики щодо держав сусідів, взаємодії з міжнародними організаціями; впровадження реформ в Україні, тощо) [14].

Таким чином, громадянське суспільство може посилити державу в нових умовах шляхом участі у формуванні єдиної цілісної системи забезпечення НБ України.

### **Список використаної літератури**

1. В. Горбулін, О. Власюк, О.Литвиненко, Аналітична доповідь Національного інституту стратегічних досліджень до позачергового Послання Президента України до Верховної Ради України “Про внутрішнє та зовнішнє становище України у сфері національної безпеки”. – К. : НІСД, 2014. – 148 с. // [Електронний ресурс] – Режим доступу: [http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/Dopovid\\_Prezudena\\_0ab72.pdf](http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/Dopovid_Prezudena_0ab72.pdf);

2. В. Чалий, ДІАЛОГ.ua, “Загрози національній безпеці України (виступ на круглому столі)”. // [Електронний ресурс] – Режим доступу: [http://www.razumkov.org.ua/ukr/article.php?news\\_id=665](http://www.razumkov.org.ua/ukr/article.php?news_id=665);

3. Т. Стародуб, Відкриті очі, “Загрози національній безпеці України у зовнішньополітичній сфері в умовах змін міжнародного середовища”. // [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.vidkryti-ochi.org.ua/2012/05/blog-post.html>;

4. О. Резнікова, ВІЧЕ, Журнал ВРУ “Оновлення Стратегії національної безпеки України у контексті нових викликів і загроз”. // [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.viche.info/journal/4629/>;

5. Вікіпедія вільна енциклопедія [Електронний ресурс].- Режим доступу : <https://uk.wikipedia.org/wiki/B8>;

6. Конституція України від 28.06.1996 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254/96-80](http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254/96-80;);



7. Про основи національної безпеки України” : Закон України від 19.06.2003 № 964-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/964-15>;

8. В. Єдинак, Ефективна економіка, “Інституалізація відносин у сфері забезпечення економічної безпеки України”, [Електронний ресурс] – Режим доступу: \WWW/<http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2402>;

9. Про Раду національної безпеки і оборони України” : Закон України від 05.03.1998 № 183/98-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/183/98-%D0%B2%D1%80>;

10. “Про засади внутрішньої і зовнішньої політики” : Закон України від 01.07.2010 № 2411-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2411-17>

11. Про основи національної безпеки України” : Закон України від 19.06.2003 № 964-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/964-15>;

12. “Про Кабінет Міністрів України” : Закон України від 27.02.2014 № 794-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/794-18>

13. Іносмі.ру “Каталог видань Стратфор” [Електронний ресурс] – Режим доступу: [http://inosmi.ru/stratfor\\_com/](http://inosmi.ru/stratfor_com/);

14. О.Роговик, SITE.UA “Аналітична революція чи аналітична еволюція?” [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://site.ua/oleksii.rohovyk/3596-analitichna-revolyutsiya-chi-analitichna-evolyutsiya/>.

